Володимир СЕНЬКІВ,
магістр педагогічної освіти, консультант

Тернопільський комунальний методичний центр
науково-освітніх інновацій та моніторингу (м. Тернопіль)

АЛЬТЕРНАТИВНІ ОЛІМПІАДИ В СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

У сучасній педагогічній літературі дедалі наполегливіше висловлюють думку про неспроможність повноцінного розвитку й виховання дітей в інтернатних закладах та необхідність масового запровадження інклюзивної освіти. Згідно з затвердженою Міністерством освіти і науки України концепцією, «інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей» [3]. Серед ризиків інклюзивного навчання пріоритетним визнано недостатність матеріальної бази для нього. Тому до принципів інклюзії в освіті записано її варіативність та максимальне застосування інноваційних технологій у створенні сприятливого педагогічного середовища для дітей з особливими освітніми потребами. Крім того, слід зважити, що фізичні порушення дуже часто аж ніяк не впливають на інтелектуально-креативну обдарованість. Більше того, однією з авторитетних класифікацій до категорії дітей з особливими освітніми потребами зараховано й обдарованих [2, с. 10], що взагалі перетворює порушену проблему на комплексно-інтегративну.

Проблему інклюзивної освіти порушено у західноєвропейській педагогічній літературі у 70-х рр. XX ст. [1], проте тоді її швидше ініційовано соціально-політичними викликами, аніж логікою розвитку освіти і науки. Ухвалення освітніх законів, які стали засадничою нормативно-правовою основою спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами та їхніх однолітків, призвело до шкільного реформування, шляхи проведення якого у європейських країнах дещо різнилися. Так, в Австрії, Нідерландах, Бельгії проводилася широкомасштабна науково-експериментальна робота з визначення науково-організаційних та методичних основ інтегрованого

навчання учнів з особливими освітніми потребами. Різні форми та моделі спільного навчання апробувалися у Швеції та Німеччині.

На рубежі століть ідею інклюзії трансформовано і на пострадянський освітній простір. Апологетами інклюзивних форм навчання виступили В. Андрущенко, В. Бондар, Т. Ілляшенко, А. Колупаєва, Н. Сабат, М. Ярмаченко [3, с. 128]. Проте й надалі інклюзія в освіті розглядається передусім як одна з прогресивних і демократичних форм реалізації принципу рівного доступу юних громадян України до якісної освіти. І, якщо вже маємо певні напрацювання в організації освітнього процесу, то практично не розробленою залишається проблема залучення дітей з особливими освітніми потребами, інтегрованих у закладах загальної середньої освіти, до позакласної та позашкільної роботи, зокрема обдарованих інтелектуально – до предметних олімпіад.

Мета статті – розкрити психолого-дидактичні можливості альтернативних олімпіад, практикованих Лабораторією розвитку здібностей та лідерства дітей Тернопільського комунального методичного центру науково-освітніх інновацій та моніторингу для повнішої соціалізації інтелектуально обдарованих учнів з фізичними порушеннями.

За М. Николиним, «альтернативну олімпіаду розглядаємо як перспективну форму неформальної освіти обдарованих учнів, набуття ними соціально-комунікативного досвіду на інформальній основі актуалізації та застосування залишкових знань» [5, с. 7]. Серед ознак альтернативної олімпіади учений виділяє: інтегрування усної та письмової форм виконання завдань і презентації відповідей; широке застосування різноманітних ситуацій спілкування, навчальної і ділової гри; використання белл-ланкастерської системи навчання, за якої одні учні виступають консультантами, тренерами інших, поціновувачами їх навчальних досягнень, продюсерами інтелектуальних команд; максимальну відкритість процесу і мобільну гласність результатів; учнівські замовлення на організаційні особливості та курикулум; відсутність чітко регламентованих вимог до конкретних змагальних акцій, непорушних положень; гнучкі правила залежно від актуальної конкурсно-навчальної ситуації; атмосферу постійного очікування приємних інтелектуальних та емоційних сюрпризів. Така атмосфера, безумовно, підвищує стресостійкість учасників альтернативної олімпіади, їх упевненість у власних силах, що дуже

важливо для категорії дітей з особливими освітніми потребами, адже фактично йдеться не просто про врахування індивідуальних особливостей учнів, а про створення емоційно привабливих умов для їхньої максимальної самореалізації і навіть керівництва процесом саморозвитку та репрезентації власних здібностей.

Лабораторією розвитку здібностей та лідерства дітей проведено 7 інклюзивних альтернативних олімпіад «Ми – чемпіони!» та «Ми – за Честь і Справедливість! (МЧС)». Перші чотири мали міжпредметний зміст, гетерогенний за станом здоров'я склад учасників і високий рівень комунікації та інтерактивності з доцільним використанням комп'ютерних технологій. Відрізнялися вони лише віковим цензом: у першій та другій брали участь учні 7–9-х класів, у третій та четвертій – 3–4-х. Для створення умов учням з фізичними порушеннями олімпіада «завітала»до них у гості, тобто проводилася на базі обласного навчально-реабілітаційного центру, мала медичний та психологічний супровід. Щоб зняти додаткову напругу в конкурсних завданнях, у журі працювали учні з високим рівнем емпатії, оскільки самі переживають певні труднощі у фізичному розвитку чи соціальному (поза сім'єю) становленні. Завдання, складені працівниками лабораторії, дистанційовано від предметної локалізації і спрямовано на загальний розвиток дітей. Зокрема, учасники розв'язували тести з варіантами відповідей у вигляді ілюстрацій, брали імпровізовані інтерв'ю в імпровізованих героїв літературних творів, мультфільмів, долучалися до телефонного конкурсу «Алло, ми шукаємо таланти!» Кожного нагороджено цінними подарунками. Більшість стали героями ЗМІ.

П'ята з названих олімпіад, на замовлення спонсорів, була тематичною – правовою. Змагалися пари, у кожній з яких один учасник був учнем закладу загальної середньої освіти, а інший – вихованцем обласного навчально-реабілітаційного центру. Вони разом розв'язували правові задачі, складали проєкти створення організацій і підприємств на задоволення і захист прав громадян з особливими потребами.

Шоста та сьома олімпіади проводилися для учнів 3-4 класів на базі Інклюзивно-ресурсного центру № 1 Тернопільської міської ради із професійним супроводом працівників. Панувала атмосфера взаємодопомоги, яка перетворила кожного на переможця.

Проведене дослідження засвідчує:

1. соціалізація учнів з особливими освітніми потребами вимагає не стільки формальної навчальної інклюзії, скільки інтерактивного включення їх у позашкільне життя, зокрема інтелектуально обдарованих учнів – до участі в олімпіадах;
2. такі можливості створюють практиковані Лабораторією розвитку здібностей та лідерства дітей Тернопільського комунального методичного центру науково-освітніх інновацій та моніторингу альтернативні інклюзивні олімпіади, під час яких використовуються гнучкі правила організації, залучення учасників до їх творення, обговорення, модифікації, а також комплексний змістовий курикулум і змішаний за станом здоров'я склад учасників, інтегрування індивідуальних та командних форм змагань, застосування ІКТ.

Перспективи дослідження вбачаємо в розширенні арсеналу ефективних методів та прийомів у формуванні конкурентоспроможної особистості в школі життєвого успіху, якою може стати сучасне особистісно зорієнтоване освітнє середовище інклюзивного спрямування.

Список використаних джерел:

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта реалії та перспективи : монографія. Київ : Саммит-книга, 2009. 262 с.
2. Інклюзивна освіта: наукові засади, проблеми та перспективи впровадження в загальноосвітній навчальний заклад : інформаційно-методичний посібник / упоряд. Мельник Н. А., Гурінчук О. О. Рівне : РОІППО, 2011. 108 с.
3. Концепція розвитку інклюзивної освіти : затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 р. № 912. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/ (дата звернення: 10.10.2024).
4. Маранчак Р. С., Василенко О. М. Інклюзивна освіта як одна з умов соціальної адаптації дітей з особливими потребами. Збірник наукових праць Хмельницького інституту технологій університету «Україна». Хмельницький, 2013. С. 128–132.
5. Николин М. М. Альтернативна олімпіада як інноваційна форма інтегрування неформальної та ін формальної освіти обдарованих учнів на основі залишкових знань. Проектування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості : матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 4–5 червня 2014 р). Київ : Інститут обдарованої дитини, 2014. С. 5–10.